

Melcior de Palau i Català: la Renaixença a Madrid

JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ

1. Introducció

Una de les figures més interessants i, alhora poc estudiades, que va donar el Mataró del segle XIX és l'enginyer Melcior de Palau i Català (1842-1910)¹. És coneguda la seva vessant poètica en castellà, els *Cantares*, i la seva trajectòria que el menà a ésser nomenat membre de la Real Academia Española de la Lengua el 1908. No és tan coneguda però, la seva activitat com a crític literari, malgrat la publicació dels seus *Acontecimientos literarios* (1888 i següents), o com a traductor d'autors en català al castellà, i potser menys encara el seu rol en la divulgació dels escriptors catalans a Madrid, i entre els cercles intel·lectuals espanyols en general, a partir del seu prestigi i de les seves coneixences.

Establert a Madrid per motius professionals —a principi dels seixanta quan hi estudiava la carrera d'enginyer de camins, ja publicà algun dels seus poemes— va treure a la llum el recull *Cantares* (1866) amb

pròleg de l'acadèmic de la llengua espanyola Manuel Cañete, que li valgué un gran reconeixement. Nomenat corresponal de l'Acadèmia el 1885, va anar obrint-se un camí de prestigi com a escriptor en castellà que li proporcionà bones relacions en els cercles intel·lectuals madrilenys.

El 1878, quan es publicà l'*Atlàntida* de Jacint Verdaguer amb la traducció castellana, Palau en fou el traductor. Cal dir que darrera d'aquesta edició també hi devia haver un altre mataroní, Terenci Thos i Codina cosí de Palau i amic de Verdaguer. El llibre va veure la llum gràcies en part a una subvenció que va atorgar-li la Diputació de Barcelona, institució on, aleshores, Thos era diputat i ocupava el càrrec de secretari. Així, des de la publicació de la traducció castellana de *L'Atlàntida*, Palau es converteix en una autoritat com a traductor al castellà.

A darreries dels vuitanta, va començar a

¹ Nascut a Mataró el 1842, era el fill petit de Melcior de Palau i Bonet i Francesca Català i Serra, una nissaga mataronina benestant. Entre 1860 i 1863 es desplaçà a Madrid per estudiar la carrera d'enginyer de camins, canals i ports, on coincidí temporalment amb els germans Thos i Codina, també desplaçats per motius d'estudis. Amb aquests i amb el seu germà Marcel, que també residia en aquells moments a Madrid, publicà alguns poemes en la revista *El Museo Universal*. Conclougué la carrera el 1867 i el 1874 completava la seva formació llicenciant-se en Dret. Des de 1878 fou Enginyer en Cap de la Diputació de Barcelona. El 1890, fou nomenat catedràtic de Geologia i Paleontologia de l'Escola Especial d'Enginyers de Camins de Madrid i fou inspector general d'obres públiques. Publicà obres de

caràcter tècnic i professional. El 1866 publicà els *Cantares* iniciant la seva trajectòria de prestigi literari. El 1881, el seu antic professor José Echegaray el presentà a l'Ateneo de Madrid on llegí *Verdades poéticas*. Quatre anys després era nomenat membre corresponal de la Real Academia de la Lengua Española quan, en aquell moment ja ho era de la de Bellas Artes de San Fernando i soci honorari de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. El 1908 ingressà com a membre numerari de l'Academia essent un dels pocs catalans en aconseguir-ho. Dos anys després, el 1910, va traspasar. El 1921, l'Ajuntament de Mataró el nomenà Mataroní Il·lustre col·locant un retrat seu en la Galeria de Mataronins Il·lustres de l'Ajuntament i es donà el seu nom a un carrer.

publicar uns opuscles periòdics titulats *Acontecimientos literarios* on anà desplegant la seva producció com a crític literari. Personalitats de la llengua i la literatura castellana en feien seguiment i, pel que ens interessa ara, també les plomes més distingides de la intel·lectualitat catalana els reberen amb molt d'interès. Ho reconeixia Rubió i Ors:

Doy a V. las gracias por el nuevo cuaderno de sus *Acontecimientos Literarios* que he leído con interés y por cuyo trabajo felicito a V. de todas veras. Sus estudios vienen a llenar un vacío que existía con la literatura nuestra - castellana y regionalista - ya que la crítica de las obras que se publican, buenas o malas, estaba reducida a los juicios, las más veces obra de sus propios autores, que se publican en los periódicos.²

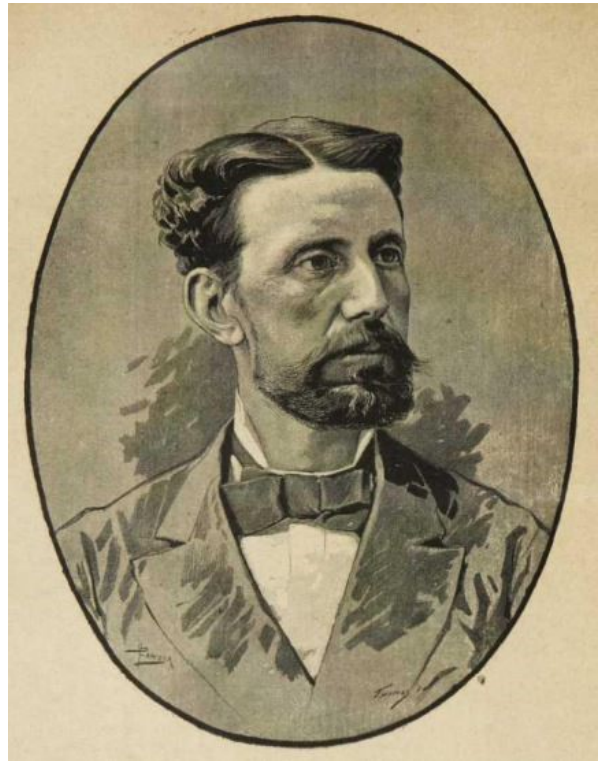
o Jacint Verdaguer amb motiu de la publicació de la primera edició de *Jesús infant* (1890)

Avans de sortir de Barcelona vaig rebre lo darrer fascicle de sos *Acontecimientos literarios* y en ella vaig llegir lo millor article que y ha publicat sobre mon pobre *Nazareth* – Lo que li falta de valia a mon humil treball, sobra de generositat al cor de V., y Deu li pach.³

La bona acollida a Catalunya dels *Acontecimientos* posa de manifest les dificultats que tenia la producció literària catalana, indiferentment de la llengua emprada, per a la seva divulgació. Melcior de Palau es consagrà així com una veu autoritzada, de gran pes a Catalunya, per a ser conegut a Madrid i a la resta de l'Estat, on arribava àmpliament, i sovint esperat, cada nou número dels *Acontecimientos*. Molts dels escriptors, però també artistes, músics, historiadors i professionals de renom de la Barcelona de l'època, maldaven per a ser objecte d'una de les seves ressenyes, o

² Carta de Joaquim Rubió i Ors a Melcior de Palau datada a Barcelona el 26 de Maig de 1889. Transcrita a Martí 2003: 30.

³ Carta de Jacint Verdaguer a Melcior de Palau datada el 1891 i transcrita a Martí 1979: 153.

Retrat de Melcior de Palau.
La Il·lustració catalana, (31 gener 1884)

per a què fos el traductor d'alguna de llurs obres. Així doncs, una de les maneres que tenien els escriptors catalans per a donar-se a conèixer fora del Principat era, com veurem tot seguit i gràcies a les aportacions d'Antoni Martí, que completem amb correspondència inèdita,⁴ la influència de Melcior de Palau.

2. Palau i la projecció a Madrid

El 1888, Damàs Calvet, el vell conegut a Mataró,⁵ publicà *Mallorca cristiana* que fou rebuda amb fortes crítiques. Només Melcior de Palau, sense amagar les limitacions de l'obra, va sortir-ne en defensa en els *Acontecimientos* d'aquell any.⁶ Amb motiu d'agrar la crítica publicada per Palau, Cal-

⁴ Antoni Martí i Coll va publicar, a *Història d'una família*, completat després a «La col·lecció d'autògrafs de Melcior de Palau», la correspondència rebuda per Palau d'intel·lectuals de l'època. Per la nostra banda hem localitzat algunes cartes, que reproduïm en apèndix, adreçades a Àngel Guimerà i a Joan Maragall que complementen la relació epistolar.

⁵ Vegeu Vellvehí 2017.

vet li escrigué una carta on posava de re-
lleu la divulgació més enllà del Principat
que representava per a la seva obra:

Tus cuadernos me han revelado no
solo en Madrid sino que varios periódicos
de provincias al hablar de ellos (...) todos lo citan [*Mallorca cristiana*] especialmente.⁷

Foren molts els escriptors catalans que
contactaren amb Palau fent-li arribar les
seves obres a fi que les ressenyés en els
Acontecimientos. Per exemple i entre
molts d'altres, Apel·les Mestres li feu arri-
bar un exemplar dels seus *Idil·lis* a través
de l'amic comú Tomàs Salvany el 1889.⁸

Des de la traducció de l'*Atlàntida*, Palau
esdevé un consultor a l'hora de traduir.
Joaquim Rubió i Ors, per exemple, va re-
córrer a l'opinió del mataroní el 1889:

Tengo el gusto de manifestar a V. que
queda impresa ya con la traducción de
mi poesía *La Mirada* con las variacio-
nes que tuvo V. a bien señalar y que
considero muy oportunas y con las
cuales ha quedado aquella muy acaba-
da.⁹

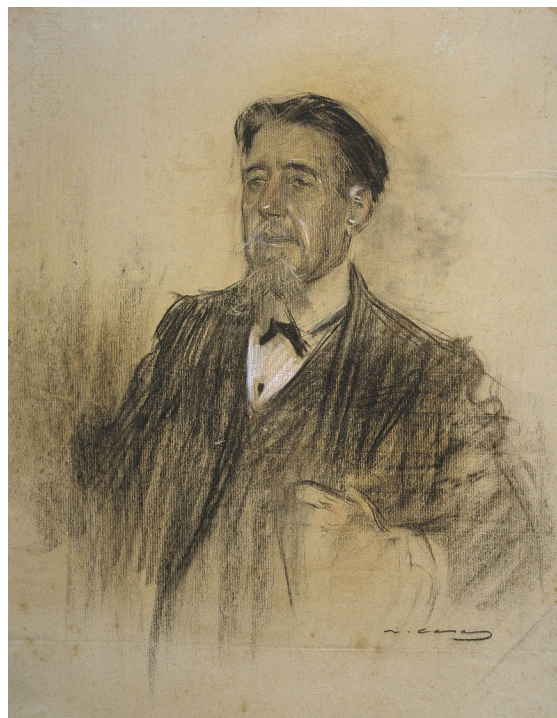
Un autor que aspirés a ser reconegut a
Madrid havia de publicar les seves obres
traduïdes al castellà, i en això una de les
persones més idònies, per prestigi, per
influència i per domini lingüístic, era el ma-
taroní. Gaietà Vidal i Valenciano,¹⁰ per
exemple, el 1886 s'adreçà a Palau dema-
nant-li que traduís al castellà la seva no-
vel·la *Rosada d'estiu*:

no creo que haya otro que, conociendo
el catalán, sepa como V. las equivalen-
cias castellanas de muchos modis-
mos.¹¹

⁷ Carta de Damàs Calvet a Melcior de Palau datada a Barcelona l'1 de març de 1889 i transcrita a Martí 2003: 22.

⁸ Carta d'Apel·les Mestres a Melcior de Palau datada a Barcelona el 16 de febrer de 1889 i transcrita a Martí 2003: 24-25.

⁹ Carta de Joaquim Rubió i Ors a Melcior de Palau datada a Barcelona el 26 de Maig de 1889. Transcrita a Martí 2003: 30.

Retrat de Melcior de Palau de Ramon Casas (MNAC).

El cas de Frederic Soler resulta significatiu doncs ens mostra l'interès en la traducció d'obres i la bona col·laboració que hi hagué entre ambdues figures. El 1888 Melcior de Palau va traduir *Batalla de Reines* de Frederic Soler i amb aquest motiu es coneixen dues cartes adreçades al mataroní. En la primera, datada el 15 de juny d'aquell any, Soler s'interessa per l'estat de la traducció a fi de poder estrenar-la. La segona, del 25 de juny del mateix any, és més interessant doncs ens mostra com el paper de Palau és determinant per a la introducció d'obres catalanes a Madrid:

recibí su muy atenta y heme ocupado en considerar profundamente las advertencias y oportunos consejos de usted.

¹⁰ La relació d'ambdós personatges ja venia de lluny doncs, el 1879, quan Palau fou nomenat soci honorari de l'acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, ho fou a proposta de Gaietà Vidal i Valenciano, Manuel Duran i Bas i Manuel Milà i Fontanals.

¹¹ Martí 2003: 28.

Creo también que *Batalla de reynas* no debe ponerse en Madrid. En Barcelona será un exitazo, en Madrid sería un fracaso.

Para entrar con buen pie es preciso alcanzar antes un éxito de fuera, y si a usted le parece, podemos procurarlo estrenando un drama original, que creo yo tener, de seguro resultado.

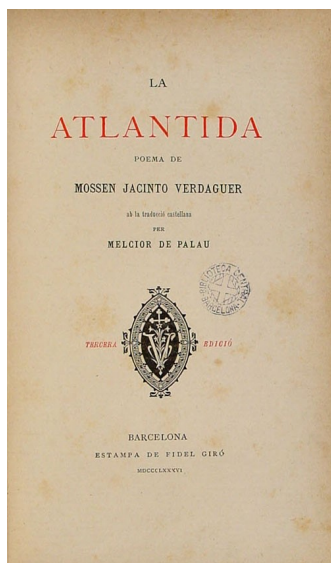
Son atinados y de persona experta los consejos que usted se sirve darme con respecto al reparto del drama, así es que me decido por Calvo.

Importa pues que yo tenga pronto el ejemplar castellano de *Batalla de reynas* [...] Pasando ahora del drama que deberíamos estrenar en Madrid, convendría que para la próxima temporada estuviese ya traducido, y al efecto si a usted le parece bien le mandaré el drama o dramas que yo creo de seguro e indudable resultado. [...] Dígame si en un mes o dos lo más tarde podré contar con la traducción de otro drama mío.

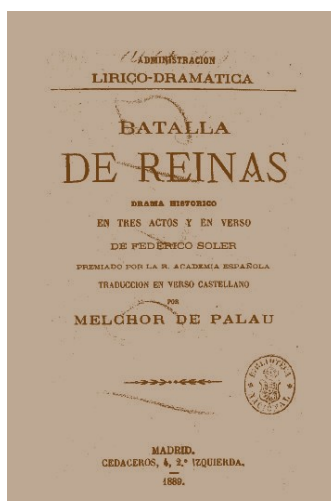
Creo que usted y yo nos completamos y que podemos ganar honra y provecho.¹²

Cal dir que aquell any Frederic Soler fou premiat per l'Acadèmia Española per considerar *Batalla de reines*, la millor obra estrenada aquell 1888. De fet però, era un premi més en reconeixement a la trajectòria de Soler que no pels mèrits estrictes de l'obra.

Un cas potser diferent és el d'Àngel Guimerà. El 1889 serà Melcior de Palau qui s'adreçarà a l'autor teatral demanant-li per traduir les seves obres. Guimerà va escriure una carta a Palau amb motiu d'agrar-li

3a edició de l'*Atlantida* traduïda per Palau (1886)

Traducció castellana de *Batalla de reines* (1889)

les crítiques de l'estrena de *Mar i Cel* en els seus *Acontecimientos literarios* i exposà al mataroní el compromís en què es trobava en haver de renunciar a les traduccions que fins llavors li feia Enric Gaspar i encarregar-les a Palau, d'acord a la petició que aquest li havia fet per a traduir *Rei i monjo*:

Gracies per lo seu article sobre el meu *Mar i cel*. Me fa massa elogis, [...] Temps enrere vaig tenir altra carta de V. parlant-me de la traducció del meu *Rei i Monjo*. No li vaig contestar per què no se a punt fixo n'estich ab llibertat de donar aquesta nova obra a altre que no sia Gaspar: no tinch cap compromís clos ab ell però ja per escrit ja de paraula m'ha dit que pensava traduir-me altres obres [...] Li repeteixo lo meu agrahiment per lo seu article sobre el *Mar i Cel* per lo que li quedaré sempre reconegut. V. pot contribuir de segur a què algun dia es posi a Madrid l'obra. Pot comptar si ho desitjo.¹³

Però la col·laboració entre ambdues personalitats no fructificà. Tres anys després, Guimerà va escriure una carta adreçada a Palau, en termes contundents i amb motiu de la

crítica que feu el mataroní de l'estrena de *Judith de Welp* a Madrid. L'obra fou molt mal rebuda a la capital castellana, probablement influïda pel paper de Guimerà en la recent celebrada Assemblea Catalanista de Manresa, i Palau s'afegí a les crítiques en els seus *Acontecimientos*, especialment ressaltant la traducció poc afortunada. En la carta sembla anunciar-se un trencament entre ambdós. Melcior de Palau pretenia publicar una crítica de la *Judith de Welp* en la mateixa *Renaixença* que llavors dirigia Guimerà. Aquest s'hi negà dient-li:

¹² Carta de Frederic Soler a Melcior de Palau datada a Barcelona el 25 de juny de 1888 i transcrita a Martí 2003: 28.

¹³ Carta d'Àngel Guimerà a Melcior de Palau datada a Barcelona el 20 de maig de 1889 i transcrita a Martí 2003: 26.

¿Com vol, mon distingit amich, que me las componga per publicar en *La Renaixensa* son article sobre la *Judith* sense que tothom se'n riga dihent-me que em deixo pegar, i quina pallissa, i a casa meva!

Comprench que a V. li mereixi un judici tant desfavorable la meva obra i que l'exposi ab llealtat. Pero, amich meu, dintra *La Renaixensa*! (...) Excusi'm, donchs, de no haver sortit a *La Renaixensa* son article en què (i li dich de cor) li admiro son gran talent d'observació, per més que el vegi influït per l'aire que V. contínuament aspira. I això vagi com a puntadeta de crítich.¹⁴

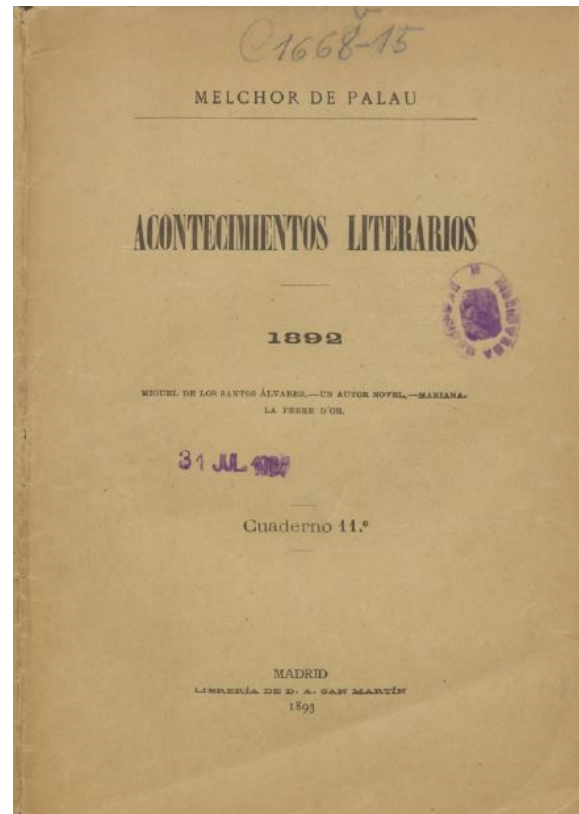
Palau per la seva banda escrigué en els *Acontecimientos*: «De mi cariño, de mi admiración por Guimerà puede dudar quien quiera, él inclusive; declaro que son ambos muy firmes».¹⁵ De fet, Palau va sortir en defensa de Guimerà amb motiu de les crítiques de l'estrena al Teatro Español de Madrid el 3 de febrer de 1903 de *La Pecadora*. La versió original catalana s'havia estrenat un any abans a Barcelona i la castellana s'havia representat en alguns teatres de la península i de Mèxic abans d'esser-ho a Madrid.

La crítica fou, com diu Martori (1995: 145), molt desconsiderada, especialment pel crític José de Laserna, qui, des de *El Imparcial*, la «considerà fulletonesca i melodramàtica» i amb «excessius elements inversemblants». El crític d'*El liberal* afirmava també que l'obra només es salvava pels actors, especialment Maria Guerrero, i per la traducció castellana de Ruiz de Velasco. Només Luís López Ballesteros des de *El Teatro* sortí en defensa de Guimerà. Per la seva banda Palau va escriure una carta al dramaturg contradient les crítiques: «A ella [l'estrena] assistí, no oyendo más que aplausos y más aplausos, no a los actores como los papeles dicen, sino a todo».¹⁶

¹⁴ Carta d'Àngel Guimerà a Melcior de Palau datada a Barcelona el 9 de maig de 1892 i transcrita a Martí 2003: 26-27.

¹⁵ *Acontecimientos literarios*, 1892, quadern 10, p. 27-28.

¹⁶ Biblioteca Nacional de Catalunya (=BNC). Fons Guimerà, Caixa 33: Carta de Melcior de Palau a Àngel Guimerà de 5 de febrer de 1903. Vegeu Annex I.

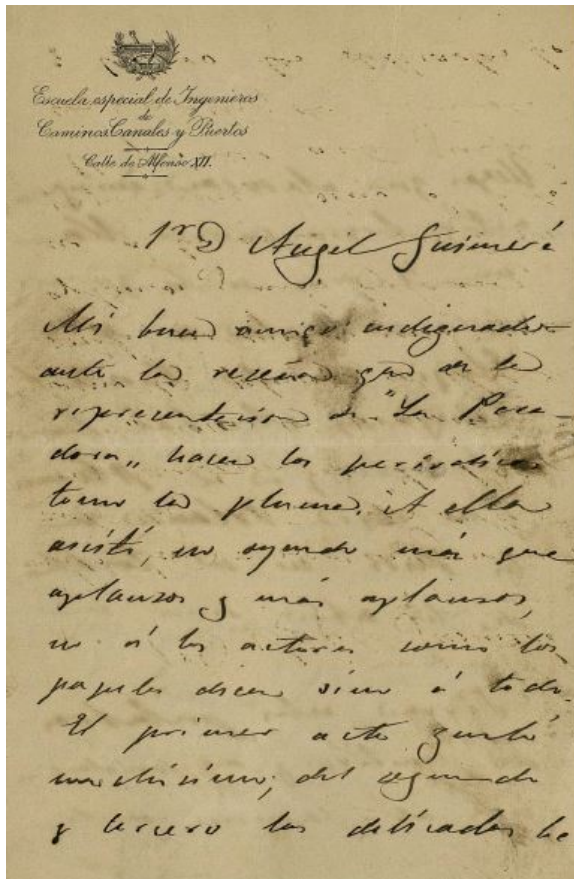

Quadern núm. 11 dels Acontecimientos literarios de 1892 (1893).

D'altra banda en aquesta carta queda palès l'interès de Palau per fer el seguiment de la vida literària i intel·lectual a Catalunya en demanar al dramaturg alguna informació sobre Víctor Català, que tot just uns mesos abans havia publicat *Drames rurals* (1902) i començava a ser prou coneguda.

Melcior de Palau era una persona influent i amb moltes coneixences en els ambients intel·lectuals madrilenys però també francesos, cosa que atreia als escriptors catalans, com ens ho corrobora en una altra carta el mateix Calvet:

Si tienes ocasión de ver al Sr. Frayle hazme el obsequio de preguntarle por el estado de mi asunto. (...) Escribí a Sulley Prudhome remitiéndole un ejemplar de *Mallorca* para él y otro para la Academia francesa; usé tu nombre para introducirme. (...) En nombre de la Academia me dio también las gracias en una sentida carta Mr. Camilo Doucet. En cambio la Española no ha dado aún dictamen por pereza de Balaguer. Si el conde de Ches-

Carta d'Àngel Guimerà a Melcior de Palau (1903). (BNC)

te quisiera encargártelo me parece que lo despacharías más pronto. Si lo ves procura que lo activen.¹⁷

Dona la sensació que hi havia en els escriptors catalans un veritable interès per ser reconeguts a Madrid. Ho veiem per exemple en una carta de l'historiador Josep Coroleu i Anglada amb motiu de la mort de Gaietà Vidal i Valenciano que havia deixat una vacant en la Real Academia Española i a la qual sembla voler aspirar:

La inesperada muerte de nuestro común amigo Cayetano Vidal ha dejado una sensible vacante en la lista de correspondientes de la Academia Española. Prescindiendo de toda consideración egoísta, creo firmemente que conviene nombrar a otro escritor catalán para reemplazarse.¹⁸

¹⁷ Carta de Damàs Calvet a Melcior de Palau datada a Barcelona el 9 de gener de 1890 i transcrita a Martí 2003: 22-23.

¹⁸ Carta de Josep Coroleu i Anglada a José Leopoldo Feu, datada a Barcelona el 12 d'octubre de 1893 i transcrita a Martí 2003: 30.

Finalment, l'interès dels catalans per ésser coneguts a Madrid i el bon recurs que representava Palau per aconseguir-ho, queda explicat perfectament en la carta que Narcís Oller adreçà al mataroní amb motiu de la publicació de *La febre d'or*. Oller se li adreçà per tal de demanar la seva intervenció a l'hora de divulgar l'obra a Madrid:

Muy querido amigo: En víspera de lanzar a la calle el primer tomo de mi *Febre d'Or*, he recordado que en otra ocasión se me ofreció Vd. a cuidar de la colocación de mi libro en esa Villa y Corte, y ese recuerdo me hace suplicar a Vd. tenga la bondad de decirme si está Vd. hoy en lo mismo y cuántos tomos le parece, en este caso, que debo mandarle. [...] Si Vd. no tuviera inconveniente, con los ejemplares que irían para los librerías, le mandaría también los dedicados a la prensa y compañeros de Madrid.¹⁹

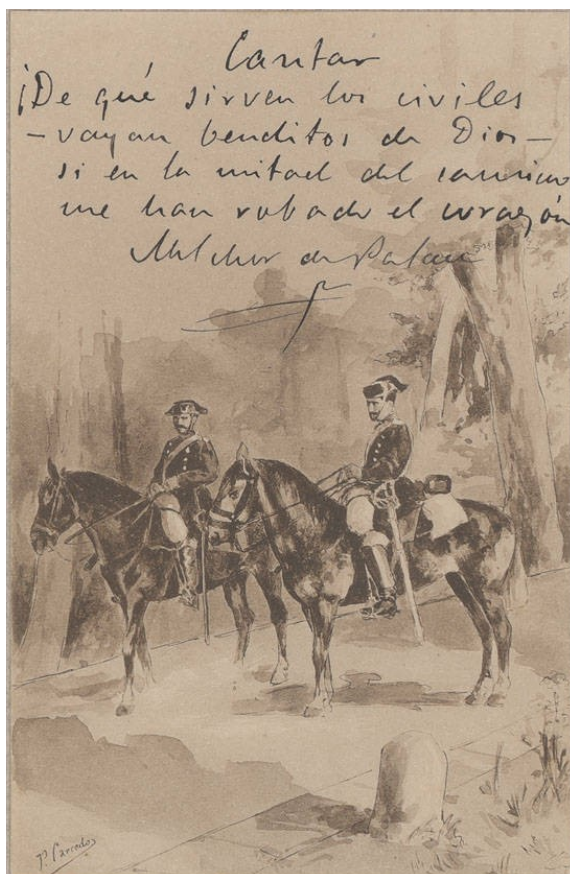
Probablement, Palau compliria amb l'encàrrec d'Oller i en els *Acontecimientos* de 1892, publicats a Madrid el 1893, acabà fent la ressenya literària de *La febre d'or*.

Igualment ho veiem amb Joan Maragall qui mantingué una certa relació amb Palau i a qui va fer arribar el poemari *Visions i cants* acompanyat d'una nota biogràfica amb el probable interès que fos recollit en els *Acontecimientos*, «le mando certificado mi libro *Visions & Cants* y mi retrato: se los ofrezco con mucho gusto».²⁰ Aquesta carta era en resposta a una postal tramesa per Palau uns dies abans. És possible que aquesta postal fos la que s'ha conservat, sense data, en el Fons Joan Maragall de la Biblioteca Nacional de Catalunya que duia manuscrit una de les corrandes de Palau:

¿De qué sirven los Civiles?
– vayan benditos de Dios –
si en la mitad del camino
me han robado el corazón.

¹⁹ Carta de Narcís Oller a Melcior de Palau, datada el 12 de desembre de 1890 i transcrita a Martí 1979: 152-153.

²⁰ Carta de Joan Maragall a Marcel de Palau de 17 d'octubre de 1904, transcrita a Martí 1979: 163-164.

Postal de Melchor de Palau a Joan Maragall (s/d). (BNC)

Maragall ja havia estat objecte de l'atenció de Palau en els *Acontecimientos* de 1895. Amb aquest motiu hem localitzat una carta incompleta del mataroní anunciant-li que incorporaria en aquell volum l'article sobre la seva obra.²¹

Per raó de les seves ressenyes literàries, Palau també va establir relació amb altres intel·lectuals, sovint estrictament circumstancial. En destaquen Artur Masiera, Antoni de Bofarull, Joan Alcover, Magí Verdader i Callís, Joan Mañé i Flaquer, Manuel Duran i Bas o el catalanòfil Joan Fastenrath. I per raó de la seva obra poètica i el seu academicisme, entre els castellans cal esmentar Zorrilla, Echegaray, Menéndez Pelayo, Campoamor, Emília Pardo Bazán, Clarín, Pérez Galdós, Cánovas del Castillo o l'Acadèmic prologuista dels seus *Cantares* Manuel Cañete.

El paper del mataroní i els seus *Aconteci-*

mientos el reconegué també Francisco Blanco Garcia, autor de *Literatura española en el siglo XIX*, en una carta adreçada a Palau amb motiu d'aquest llibre:

Como crítico, coloco a Vd. entre los catalanes, porque lo es y porque el mayor mérito de los *Acontecimientos* estriba, a mi juicio, en que contribuyen a dar a conocer los sazonados frutos de la Renaixensa.²²

3. Renaixencisme retardatari

Melchor de Palau és, majoritàriament, un escriptor en llengua castellana. Només de forma ocasional escriu en català. Potser aquesta és una de les claus que li atorgaren el reconeixement entre la intel·lectualitat espanyola. Ens ho insinua Leopoldo Alas, Clarín:

Melchor de Palau es un catalán que ha tenido el buen gusto de ser poeta también en castellano; ha escrito preciosos cantares que se han confundido con los del pueblo, cantares que yo de niño aprendí de memoria.²³

Amb tot, això no vol dir que es sentís al marge del procés de recuperació cultural que s'estava produint a Catalunya. Ja hem vist com dedicà els seus esforços a donar a conèixer els escriptors catalans a Madrid i les seves traduccions d'autors catalans. Però malgrat aquesta actitud i la complicitat que pogué tenir amb els renaixencistes, Palau encara no assumeix la llengua catalana com a eina per a la creació literària, només ocasionalment ho provarà, més com a remordiment de no haver-ho fet que per convicció. Però els resultats seran una mera imitació de la seva obra castellana, amb alguna excepció però. La seva poesia científica, el cosmopolitisme i l'anhel de modernitat traslladats a la producció en català són un punt d'originalitat que, afegit al caràcter popular del gruix de les seves composicions, permet admetre'l com a referent del darrer romanticisme renaixencista en la nova estètica noucen-

²¹ Vegeu Annex II.

²² Carta adreçada a Palau el 20 d'abril de 1892. Vegeu Martí 1979: 158.

²³ Del pròleg a Palau 1905: XV.

Els poetes catalans i rossellonesos a la catedral d'Elna l'endemà de la trobada a Banyuls de la Marenda (1883). (Foto La Il·lustració Catalana 23 maig 1909).

tista. Ho constata el redactor de la revista *Art jove* amb motiu de la publicació de la seva obra catalana «Y es que en aquestes *Poesies catalanes* hi trobem ànima que en el fons es la nostra».²⁴

En el pròleg a l'edició de *Poesies catalanes* ens diu respecte a la llengua que: «Si jo he conreat en els meus escrits la llengua castellana, sempre he tingut una veneració íntima per la que m'ensenyaren els meus pares, per la que jo barbotejava quan jugava... Y en les hores d'anyorança, sempre he recordat el meu terror, la meva pàtria, la meva infantesa».²⁵ Això és el que significa la llengua catalana per a Palau, el record respectuós i romàntic de la llengua materna. Cosa que, situats a principis del segle XX, ens remet encara a setanta anys enrere i a l'oda d'Aribau.

La seva activitat més vinculada a la difusió del catalanisme cultural conservador destaca especialment els primers anys de la dècada dels vuitanta. El 17 de juny de 1883 participà en la festa literària de Ba-

nyuls de la Marenda que aplegà escriptors catalans del Principat, de Mallorca i del Rosselló. Un aplec que reuní durant dos dies a personalitats com Jacint Verdaguer, Jaume Collell, Francesc Matheu, Àngel Guimerà, Narcís Oller o Tomàs Forteza, entre moltes d'altres i a Justí Pepratx o Josep Bonafont entre les nord catalanes, i entre les occitanes a Camille Laforgue i Alphonse Roque-Ferrier.²⁶ Entre els diferents actes i parlaments que hi hagué aquells dos dies, Palau va intervenir en el dinar de germanor llegint «una inspirada poesia catalana, tan original i plena d'entusiasme com totes les seves»²⁷ amb el títol «Fraternitat».

La festa de Banyuls cal emmarcar-la entre les accions propagandístiques d'un regionalisme conservador que ja aspirava a esdevenir un ampli moviment catalanista. A finals de juliol d'aquell mateix any, durant la festa major de Mataró, Les Santes, Palau presidí el primer certamen literari de la ciutat i l'agost de l'any següent pronuncià

²⁴ *Art jove*, núm. 16, 31 de juliol de 1906, p. 262.

²⁵ Palau 1906: 6.

²⁶ Per a un llistat complet vegeu Bover 1990.

²⁷ Artur Masriera. «Aplech de catalanistes francesos y espanyols al Rosselló». *La Il·lustració catalana*, núm. 89, 30 juny 1883, p. 186.

Fraternitat ²⁸

*Poesia improvisada als postres del dinar ab que'ls
escriptors rossellonesos obsequiaren als catalans
a Banyuls de la Marenda*

Un jorn, rompent la crosta d'eixa bella encontrada,
S'alçà, escampant los núvols, gegant lo Pirineu:
fou tanta sa bravesa, tan forta sa enlayrada
qu'encar que mig foch era, se coronà de neu.

Tresors en sí portava, tresors de tota mena
que de sobte esclataren en fosos regalims;
i feya goig de veure per sa lliscanta esquena
baixar a les planúries les aygues de los cims.

No fou, no, una barrera per França i per Espanya,
sinó un gran pit de mare que a abdues alletà;
per xó la gent de l'una a l'altra no es estranya,
per xó lo nom, si's troban, se donan de germà.

¿Per què, 'm direu, evoco en tan festosa diada
un fet de què l'història ne parla ab tremolor?
perquè m'ha semblat veure sortir d'eixa taulada,
fets de cors que s'estiman, uns Pirineus d'amor.

Vessant los pits dolsura, naixenta l'anyoransa
ja dins de poques hores nos donarem l'adeu;
los uns cap a l'Espanya, los altres dret a França,
com fan també les branques de l'aspre Pirineu.

el discurs presidencial en el certamen literari del Centre Recreatiu de Sant Feliu de Guíxols. Uns certàmens literaris que en estendre's arreu del territori i essent progressivament patrimonialitzats pel regionalisme conservador i catòlic seran la gran plataforma de difusió ideològica del catalanisme.

Aquests anys la relació amb els prohoms renaixencistes és prou intensa. L'octubre del mateix 1883 va assistir a la preestrena de *Judith de Welp* d'Àngel Guimerà a Canet de Mar. A aquella funció celebrada en el Teatre Principal de Canet hi assistiren, a més de Guimerà, personalitats com Frederic Soler, Pere Aldabert, llavors director de *La Renaixensa*; Lluís Domènech i Montaner, Antoni Aulèstia, el crític literari Josep Ixart, Narcís Oller i Francesc Matheu entre força d'altres intel·lectuals.

La seva participació en aquests esdeveniments, però, pensem que s'explica més

per l'interès intel·lectual i de projecció personal que no per compartir-ne l'ideari estrictament catalanista. I és què en Palau, com en bona part de la seva generació, té molt de pes el «doble patriotisme» o «patriotisme compartit» que definí Fradera entre els sectors liberal-conservadors.²⁹

4. L'obra poètica

Durant la seva etapa de formació a Madrid, entre el 1860 i 1863, ja va publicar algun poema en la revista *El Museo Universal*. Aquests anys també col·laborà amb poemes solts en la premsa local, a la *Revista mataronesa*, *Crónica mataronesa*, i en publicacions més àmplies com la *Revista popular*, per exemple. D'aquest cas tenim el testimoni del director de la *Revista*, Fèlix Sardà i Salvany (1844-1916), que en una carta adreçada a Palau poc després de la publicació de la traducció de *L'Atlàntida* agraeix la cessió d'un poema per a ser publicat en la *Revista Popular*: «Mil gracias de todo corazón por haberse acordado de nuestra pobre Revista que tanto necesita cosas escogidas como las de su pluma. Le escribo para una pregunta antes de enviar a la imprenta su hermosa poesía».³⁰

Fou un autor molt popular a partir de la fórmula dels cantares que estigué tant de moda al llarg del segle. Els *Cantares* (1866) foren publicats en més d'una ocasió, així com les *Verdades poéticas* (1881) que arribà a les sis edicions. Publicà també *Desde Belén al calvario: Cantos y baladas* (1877); *Nuevos cantares* (1883); *Versos para escuelas* (1903); i el recull *Poesías y cantares* (1905) que incloïa els *Cantares* i las *Verdades poeticas*.

Probablement, i a banda del caràcter popular de la seva obra més coneguda, el més original en Palau és el que s'ha anomenat «poesia científica». En el recull *Verdades poeticas*, tractà els temes i les sen-

²⁸ *La Il·lustració catalana*, núm. 103, 31 gener 1884, p. 22.

²⁹ Vegeu Fradera 1999.

³⁰ Martí 2003 pàg. 30.

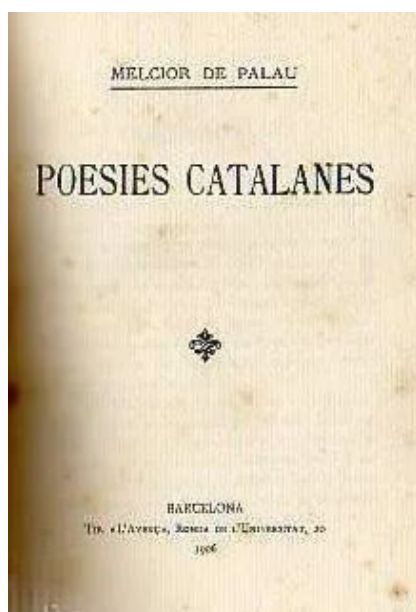

*Personalitats assistents a la representació de Judit de Welp al Teatre Principal de Canet de Mar (1883).
(Foto La Il·lustració Catalana 23 maig 1909).*

sacions que sacsejaven l'esperit modern del moment. Es mostra commogut davant les extraordinàries innovacions que ha portat la societat moderna i albira l'astorament de les que vindran, erigint-se en defensor dels progressos del seu temps. Poemes com «La Poesia y la Ciencia», «El rayo», «Al faro eléctrico de Nueva York», «Al Polo Ártico», o «A la geología», són una mostra del seu interès per trobar en les innovacions tècniques o en el món de

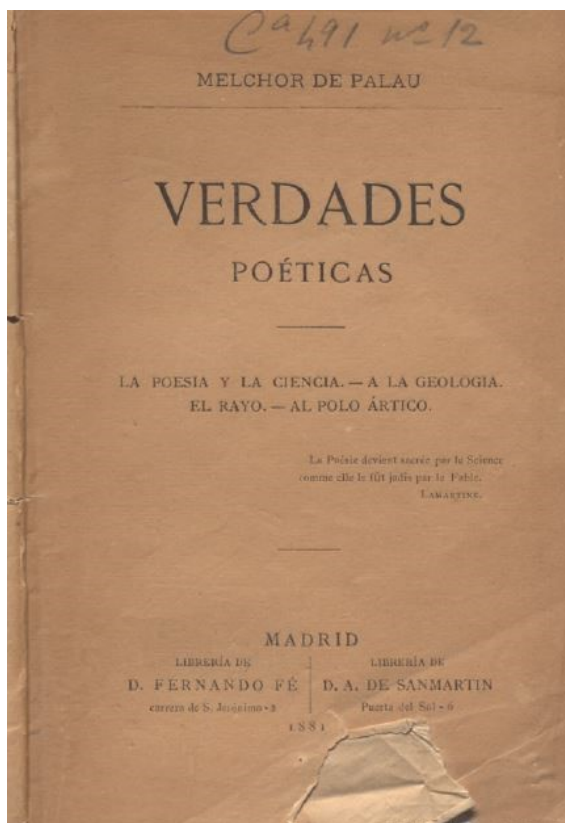
la Ciència la veritable font d'inspiració poètica, des de l'optimisme, en la societat canviant del seu temps.

Quant a la seva producció en català, fou recollida el 1906 en *Poesies catalanes*. L'obra aplega poemes de diverses èpoques i algunes de les composicions són la traducció literal dels *Cantares* en castellà. En català també va escriure poesies científiques però resulta evident que es tracta d'imitacions de les castellanes publicades en les *Verdades poeticas*. Trobem títols com *Al riu Besos* i *A l'arribada de la primera locomotora*. Amb tot, també va compondre poemes originals en llengua catalana amb cert deix verdaguerià. Va participar en vetllades literàries llegint composicions pròpies, o pronunciant discursos en sessions d'Acadèmies i Institucions. Com a exemple esmentarem les sessions literàries de l'Ateneu Mataronès, els certàmens literaris de Mataró (de 1883 i 1904) o en la vetllada literària de Banyuls de la Marenda, que ja hem vist. I també en l'Ateneu Barcelonès; en l'Acadèmia de Bones Lletres; en l'Ateneu de Madrid o en la Real Academia Española on llegí un discurs,

sobre la Ciència com a font d'inspiració poètica (1908).

Però, com ja hem vist, la seva aportació estrictament literària és a la literatura castellana, i cal dir que els seus poemes foren traduïts a nombroses llengües, com ara a l'italià, a l'alemany, al portuguès, al francès, al suec i a l'hongarès.³¹

Bibliografia

BOVER I FONT, August (1990). *La festa literària de Banyuls de la Marenda (1883)*, *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXI [= *Miscel·lània Joan Bastardas*, 4], Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 135-155.

FRADERA, Josep M. (1999). [en línia] «El proyecto liberal catalán y los imperativos del doble patriotismo» *Ayer, revista de historia contemporánea*, núm. 35, p. 88-100. [consulta: 26 de novembre de 2020] <http://revistaayer.com/>

³¹ En el volum de *Poesías y cantares* va incorporar-hi la traducció italiana de *La poesía y la Ciencia*, que li traduí Diocleziano Mancini.

MARTÍ I COLL, Antoni (2003). «La col·lecció d'autògrafs de Melcior de Palau». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 77, p. 13-33, Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.

— (1979). *Història d'una família (Segona part)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, p. 141-164.

MARTORI, Joan (1995). *La projecció d'Àngel Guimerà a Madrid*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

PALAU, Melcior (1908). *Discursos leídos ante la Real Academia Española en la recepción pública del Ilmo. Sr. D. Melchor de Palau el día 22 de Noviembre de 1908*. Madrid: Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.

— (1905). *Poesías y cantares*. Barcelona: Luís Taso Editor.

— (1906). *Poesies catalanes*, Barcelona: L'Avenç.

— (1896). *Acontecimientos literarios. Impresiones y notas bibliográficas 1895*, Madrid: Librería de Fernando Fe.

— (1893). *Acontecimientos literarios, 1892*, Madrid: Librería de D. A. San Martín.

— (1889). *Acontecimientos literarios. 1888*, Madrid: Librería de D. A. San Martín.

VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume (2017). «El nucli de Mataró: els orígens de la recepció de Mirèio i del felibritge», a *Occitània en Catalonha: de tempses novèls, de novèls perspectives: actes de l'XIè Congrés de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*. (2014: Lleida, Catalunya)(Biblioteca técnica de política lingüística; 21. Documents occitans). Generalitat de Catalonha. Departament de la Cultura - Deputacion de Lhèida. Institut d'Estudis Ilerdencs, Barcelona, 2017, p. 801-810.

Annex I

Carta de Melcior de Palau a Àngel Guimerà de 5 de febrer de 1903.³²
BNC: Fons Guimerà, Caixa 33.

Sr. D. Angel Guimerà

Mi buen amigo: indignado ante la reseña que de la representación de *La Pecadora* hacen los periódicos, tomo la pluma. A ella asistí, no oyendo más que aplausos y más aplausos, no a los actores como los papeles dicen sino a todo.

El primer acto gustó muchísimo; del segundo y tercero las delicadas bellezas que atesoran; insigne actor [sepa?] que le llamen 7 veces si lo que dice no vale un sí. Elogios ni de Balart, Echegaray, Acebal, Ruiz, etc. etc. y [al?] Ateneo y a casa Blanca, a los Ríos no a [falta?] de la obra sino en justicia.

Sirvan estas palabras de lenitivo y de conducción al camino de la verdad. Le mando en [il·legible] abrazo su paisano afectísimo y admirador de siempre.

Melchor de Palau

P.D. Me preguntan: quien es una escritora que firma Víctor Catalá ¿Puede V. darme datos?

Annex II

Carta de Melcior de Palau a Joan Maragall de 16 de novembre de 1895.³³
BNC: Fons personal de Joan Maragall

Sr. D. J. Maragall

Mi nuevo y distinguido amigo: siempre es grato en mí, poder alabar lo ajeno y más cuando de un compatriota se trata.

El estudio que de sus poesías hice, figurará –Dios mediante– en el tomo de *Acontecimientos literarios* de 1895, primero (en volumen) de la serie que, cediendo al deseo de perso-[nas]

³² La carta porta la capçalera «Escuela especial de Ingenieros de Caminos Canales y Puertos. Calle de Alfonso XII».

³³ Manuscrit incomplet.